



IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Ziņojums par Latvijas un Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem reģionālās nodarbinātības jomā

Autors: A.Teters

Šis materiāls ir veidots ar Eiropas Sociālā fonda un Latvijas valsts finansiālu atbalstu, projekta „LDDK administratīvās kapacitātes stiprināšana reģionos” (id.Nr.1DP/1.5.2.2.1./08/IPIA/SIF/002/02) ietvaros. 85% no projekta finansē Eiropas Savienība ar Eiropas Sociālā fonda starpniecību un 15% - Latvijas valsts ar Sabiedrības integrācijas fonda starpniecību.

Rīga, 2010

© Latvijas Darba devēju konfederācija

Satura rādītājs

Ievads.....	3
1. Ekonomiskā situācija un nodarbinātība Latvijā.....	4
Ekonomisko situāciju noteicošie faktori	4
Nodarbinātības rādītāji Latvijā	5
Produktivitātes un darba samaksas rādītāji	8
Darbaspēka pieprasījums galvenajās nozarēs profesiju griezumā.....	9
Reģistrēto bezdarbnieku skaita izmaiņas	10
Reģionālās nodarbinātības novērtējums.....	11
Darbaspēka pieejamība	11
Nodarbinātību ietekmējošie faktori	12
Secinājumi un ieteikumi nodarbinātības veicināšanai	13
2. Nozīmīgāko tiesību aktu izvērtējums ar ietekmi uz nodarbinātību un darba tiesiskajām attiecībām.....	14
Darba likums	14
Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums.....	14
Likums „Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam”.....	15
Pasākumu plāna projekts neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.- 2013.gadam	15
Noteikumu projekts "Noteikumi par apmācību darba aizsardzības jautājumos"	17
Ekonomika ministrijas izstrādātais Informatīvais ziņojums par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā līdz 2015.gadam.....	18
Noteikumu projekts "Noteikumi par no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku darba samaksas un ierēdņu amatu vienotās uzskaites sistēmu"	20
Profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām personām.....	20
Konceptijas projekts par valsts vispārējā un specializētā civildienesta sistēmas vienkāršošanu	21
Noteikumu projekts „Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem”	22
Tiesību akti, kas veicinājuši reģionālo nodarbinātību	23
Secinājumi un rekomendācijas	26

Ievads

Ziņojums ir izstrādāts, pamatojoties uz veikto ekspertīzi reģionālās nodarbinātības jomā laika posmā no 2009.gada maija līdz 2010.gada maijam projekta „LDDK administratīvās kapacitātes stiprināšana reģionos” (id. Nr. 1DP/1.5.2.2.1./08/IPIA/SIF/002/02) ietvaros, veicot Eiropas Savienības (turpmāk- ES) un Latvijas normatīvo aktu izpēti, vienlaicīgi identificējot šķēršļus sociālā dialoga attīstībai un darba devēju pozīciju izstrādei saskaņā ar Latvijas reģionu darba devēju vajadzībām.

Ziņojums sastāv no trīs daļām. Pirmajā daļā ir aplūkotas Latvijas tautsaimniecības attīstības tendences un nodarbinātības situācija pārskata periodā. Otrajā daļā apkopota Latvijas normatīvo aktu analīze galveno uzmanību pievēršot veiktajiem grozījumiem „Darba likumā”, „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”, likumā „Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam”, „Pasākumu plāna projektam neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.- 2013.gadam” un „Informatīvajam ziņojumam par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā”, kā arī Noteikumiem par no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku darba samaksas un ierēdņu amatu vienotās uzskaites sistēmu, Profesionālo apmācību bezdarba riskam pakļautām personām un tiesību aktiem, kas veicinājuši reģionālo nodarbinātību.

Noslēgumā apkopoti galvenie secinājumi, darba devēju rekomendācijas un labās prakses piemēri.

1. Ekonomiskā situācija un nodarbinātība Latvijā

Ekonomisko situāciju noteicošie faktori

Pasaules finanšu krīzes smago ietekmi uz Latvijas tautsaimniecības attīstību nodrošināja straujā un nesabalansētā Latvijas ekonomikas attīstība un liels iekšējā patēriņa pieaugums galvenokārt trīs tautsaimniecības sektoros: būvniecības, tirdzniecības un komercpakalpojumu jomā.

Sākot no 2004.gada, kad Latvija iestājās ES, galvenais Latvijas iekšzemes kopprodukta (turpmāk- IKP) pieaugums balstījās uz finanšu kapitāla pieejamību no ārējiem finanšu tirgiem, ES Kohēzijas un Sociālā fonda līdzfinansējuma un citas ārvalstu finanšu palīdzības pamata.

IKP krīzes laikā samazinājās par 25% kopš 2007.gada pēdējā ceturkšņa (pēdējais ceturksnis ar pozitīvu izaugsmi) un attiecīgajā laika posmā bezdarba līmenis pieauga no 5,3% līdz 19,7% 2009.gada beigās.

Pēc ekonomikas straujā krituma 2009.gada pirmajā pusgadā, 2009.gada beigās lejupslīdes tempi kļuva lēnāki un eksporta, kā arī rūpniecības nozarēs bija vērojami nelieli uzlabojumi.¹

I

KP dinamika Latvijā 2009.gadā un 2010.gada pirmajā ceturksnī attēlota 1.tabulā.

1.tabula Avots: Informatīvais ziņojums par makroekonomisko situāciju valstī
Ekonomikas ministrija

IKP dinamika valstī

% pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni (t/t-4), sezonāli neizlīdzināti dati

	2009				2010
	I	II	III	IV	I
ES 27	-5.3	-5.7	-4.1	-1.9	0.6
ES 15	-5.3	-5.7	-4.1	-1.9	0.6
Latvija	-17.8	-18.1	-14.2	-16.8	-6.0
Lietuva	-13.3	-19.5	-14.2	-12.1	-2.8
Igaunija	-15.0	-16.1	-15.6	-9.5	-2.0

IKP dinamika valstī

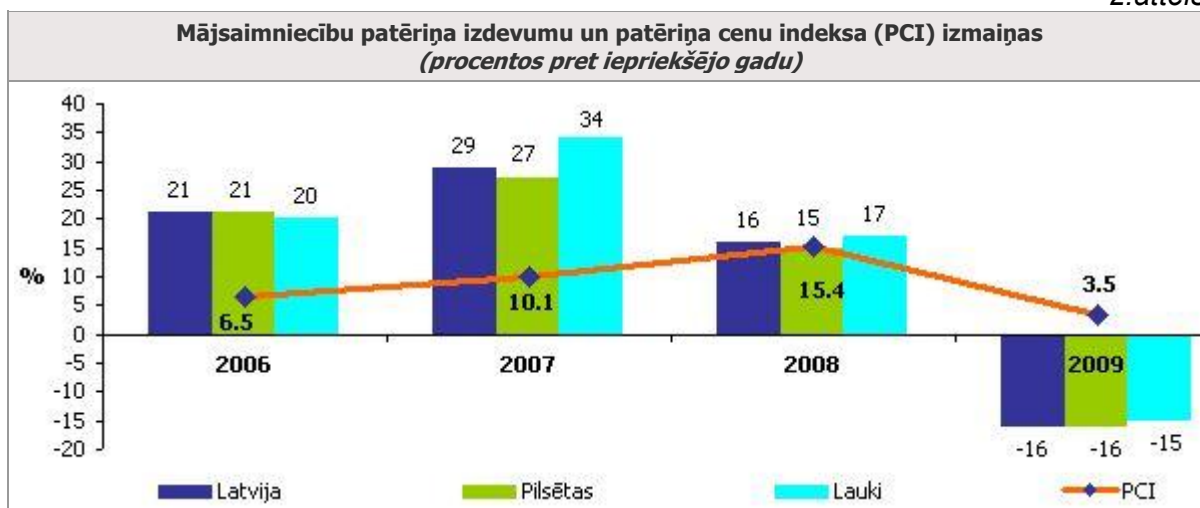
% pret iepriekšējo ceturksni (t/t-1), sezonāli izlīdzināti dati

	2009				2010
	I	II	III	IV	I
ES 27	-2.5	-0.2	0.3	0.2	0.2
ES 15	-2.5	-0.2	0.3	0.2	0.3
Latvija	-12.1	-0.1	-3.8	-1.5	0.3
Lietuva	-13.7	-1.0	1.0	1.3	-3.9
Igaunija	-9.4	-2.1	-0.2	2.4	-2.0

¹ Ekonomikas ministrijas Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko situāciju valstī"

Iekšējā patēriņa kritums bija sasniedzis 32%, salīdzinot ar 2007.gada līmeni. Savukārt valsts budžeta tēriņu samazinājums ir bijis tikai 16%. Kopš krīzes sākuma par 50% ir kritušās investīcijas tautsaimniecībā, kā arī ir samazinājusies finanšu pieejamība, jo banku kredīšanas politika ir kļuvusi daudz piesardzīgāka, ņemot vērā straujo nekustamā īpašuma cenu kritumu, salīdzinot ar 2007.gada cenu līmeni.

2.attēls



Avots: Centrālā statistikas pārvalde.

Nodarbinātības rādītāji Latvijā

Ekonomiskās krīzes ietekme uz nodarbinātības rādītājiem tika konstatēta jau 2008.gada 4.ceturksnī.

Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk- NVA) dati liecina, ka, samazinoties darbaspēka pieprasījumam, nodarbināto skaits 2009.gadā pret 2008.gadu samazinājās par 12% no nodarbināto skaita vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem. Visvairāk nodarbinātības kritumu ietekmēja darbaspēka pieprasījuma samazinājums būvniecības sektorā, kur nodarbināto skaits samazinājās par 40%. Mazāka, bet būtiska ietekme uz nodarbinātības samazinājumu bija rūpniecības un tirdzniecības nozarēs, kā arī valsts pārvaldē.

Tabulā Nr.2 apkopotas galveno nodarbinātības un bezdarba rādītāju tendences 2007. līdz 2009.gadā.

2. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji (%)			
	2007	2008	2009
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-64 gadu vecuma grupā)	72,9	74,5	73,9
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto iedzīvotāju skaits pret kopējo iedzīvotāju skaitu 15-64 gadu vecuma grupā)	68,4	68,6	61,1
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecuma grupā)	6,0	7,5	16,9

Reģistrētā bezdarba līmenis (reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā, perioda beigās)	4,9	7,0	16,0
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------	------------	-------------

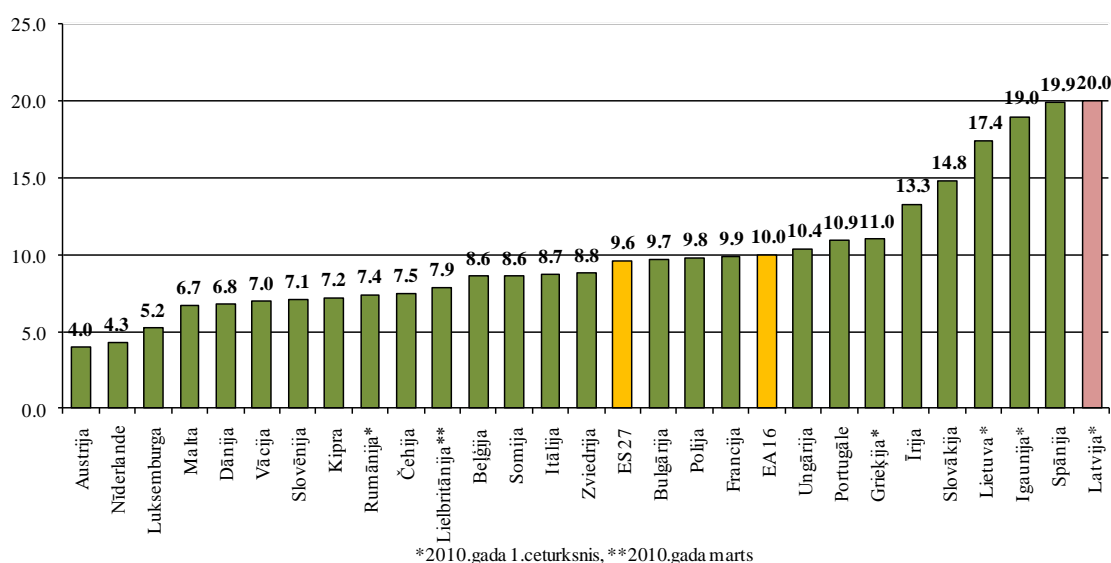
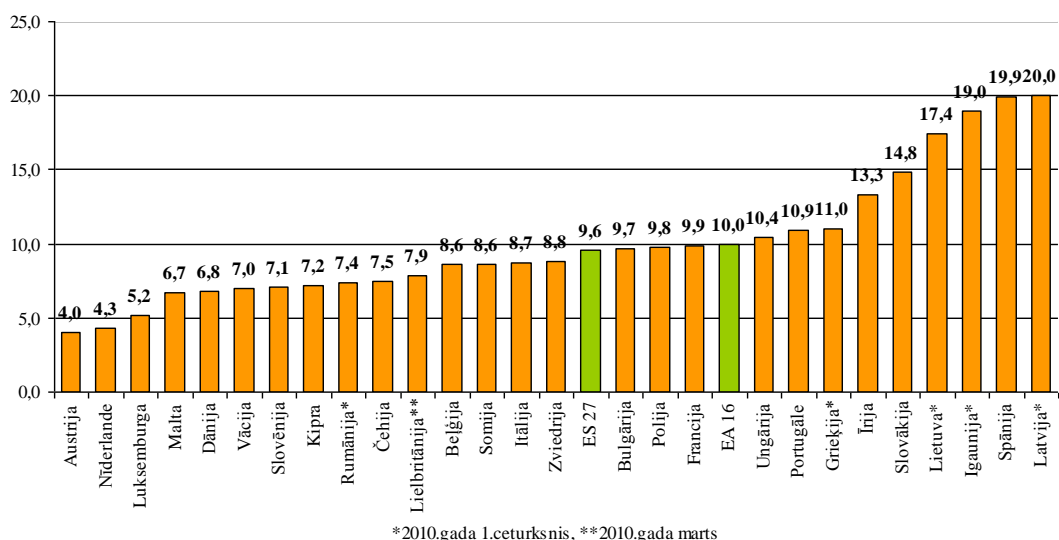
Avots: Centrālā statistikas pārvalde un NVA

Bezdarba līmenis Latvijā, salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, 2008. un 2009.gadā sasniedza augstākos rādītājus daudzu mēnešu garumā. Reģistrētā bezdarba līmenis Latvijā ir palielinājies no 6,5% 2006.gada beigās līdz 17,3% 2010.gada marta beigās. Lai gan 2008.gada pirmajā pusē reģistrētais bezdarba līmenis bija stabils (no 4,8% līdz 5,1%), sākot ar 2008.gada otro pusi reģistrētā bezdarba līmenis strauji palielinājās, sasniedzot 17,3% 2010.gada martā, bet kopš 2010.gada aprīļa reģistrētā bezdarba līmenis nedaudz samazinās, vidēji par 0,4 procentpunktiem.

Bezdarba rādītāji 2010.gada pirmajā ceturksnī ir apkopoti 3.attēlā.

3.attēls

Bezdarba līmenis ES dalībvalstīs, 2010.gada 1.ceturksnis



Avots: Eurostat (eurostat.ec.europa.eu)

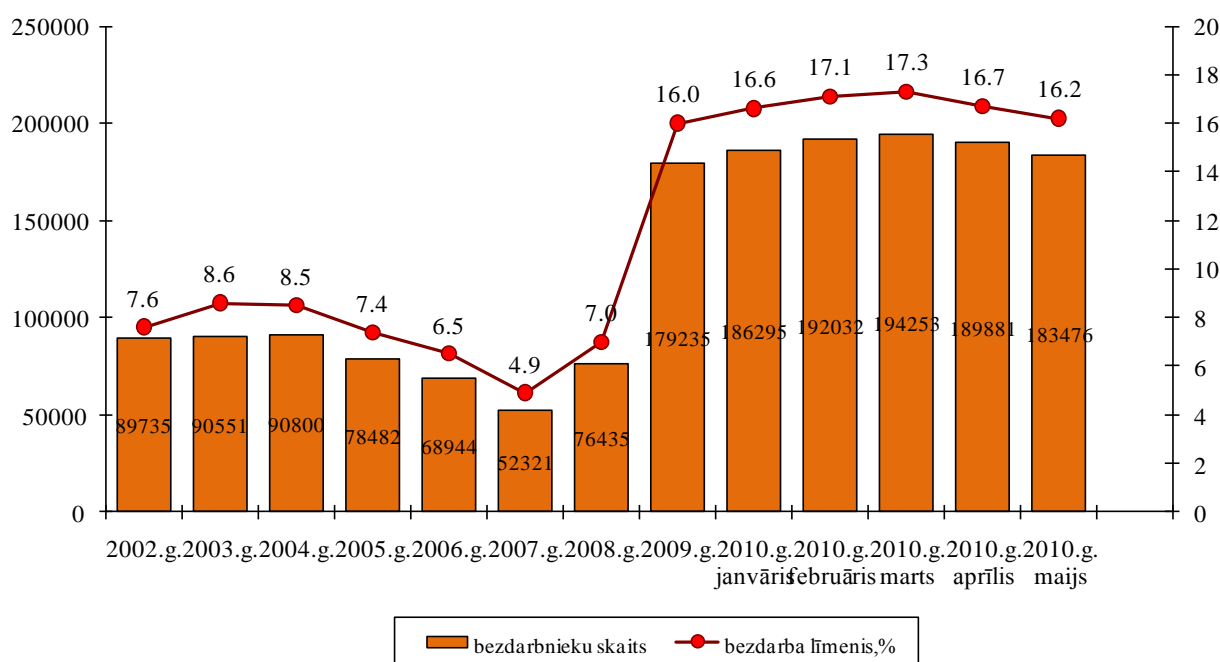
„Nodarbinātību mazumtirdzniecības un būvniecības sektoros ietekmēja krasais iekšējā patēriņa kritums, attiecīgi būvniecībā - par 33% un mazumtirdzniecībā - par 28%.

Tautsaimniecības sektors, kuru vismazāk skārusi ekonomiskā lejupslīde un ir saglabājis pieprasījums iepriekšējo gadu līmeni, ir tranzītpakalpojumi, kur kravu samazinājums 2009.gadā bija tikai 3,5%, salīdzinot ar 2008.gadu. „, kas izriet no Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko situāciju valstī, kuru sagatavojuši Ekonomiskās ministrija.

Turpinoties nodarbinātības samazināšanās procesiem, pieauga bezdarba līmenis, palielinot bezdarba pabalstu izmaksas apjomus. 2009.gada laikā reģistrētā bezdarba līmenis pieauga par 9%. Kopējais 2009.gada beigās reģistrēto bezdarbnieku skaits sasniedza 178,2 tūkst. sastādot 16% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem valstī, kas attēlots 4.attēlā.

4.attēls

Reģistrētā bezdarba līmenis un reģistrētie bezdarbnieki



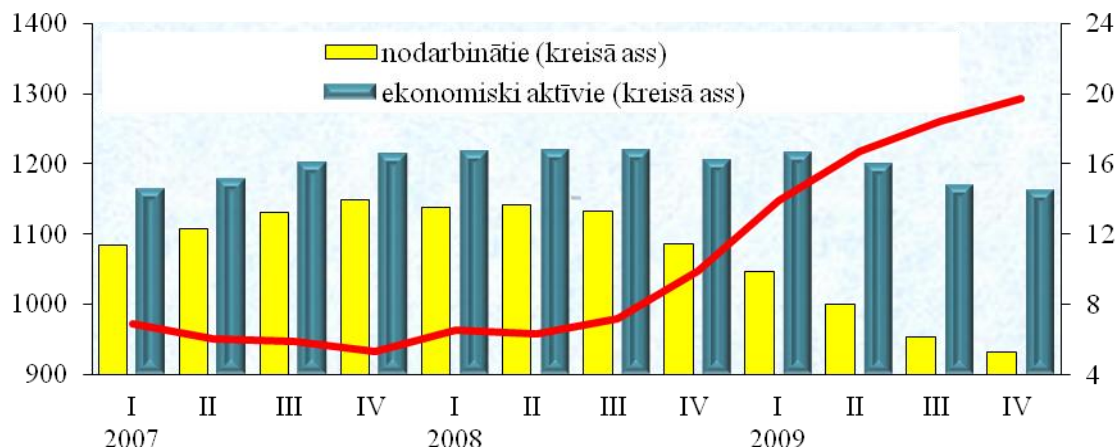
Avots: NVA

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk- CSP) darbaspēka apsekojuma datiem, darba meklētāju skaits 2009.gada 4.ceturksnī sasniedza pat 229,4 tūkst. jeb 19,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Bezdarba līmenis 2009.gadā ir pieaudzis par 9,4%, salīdzinot ar 2008.gadu. Saskaņā ar Eurostat datiem, Latvijā kopš 2009.gada 3.ceturkšņa ir augstākais bezdarba līmenis ES. Jāņem vērā arī fakts, ka daļa no darba meklētājiem pamet valsti, lai dotos darba meklējumos ES dalībvalstīs, kurās ekonomikā lejupslīde bija daudz zemāka un tiek nodrošinātas augstākas sociālās garantijas. Šāda darbaspēka emigrācija tuvākajā nākotnē var novest pie speciālistu un kvalificēta darbaspēka trūkuma ekonomiskās aktivitātes straujākas atlabšanas gadījumā, kas atkal var radīt spiedienu uz darba samaksas palielināšanu.

Tajā pašā laikā iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis 2009.gadā joprojām saglabājās augsts- salīdzinājumā ar 2008.gadu kritums ir tikai 0,6%. 5.attēlā apkopots ekonomiski aktīvo, nodarbināto iedzīvotāju skaits un bezdarba līmeņa izmaiņas no 2007. līdz 2010. gadam.

Ekonomiski aktīvo, nodarbināto iedzīvotāju skaita un bezdarba līmeņa izmaiņas no 2007. līdz 2010.gadam (iedzīvotāju vecuma grupa no 15-74 gadiem)

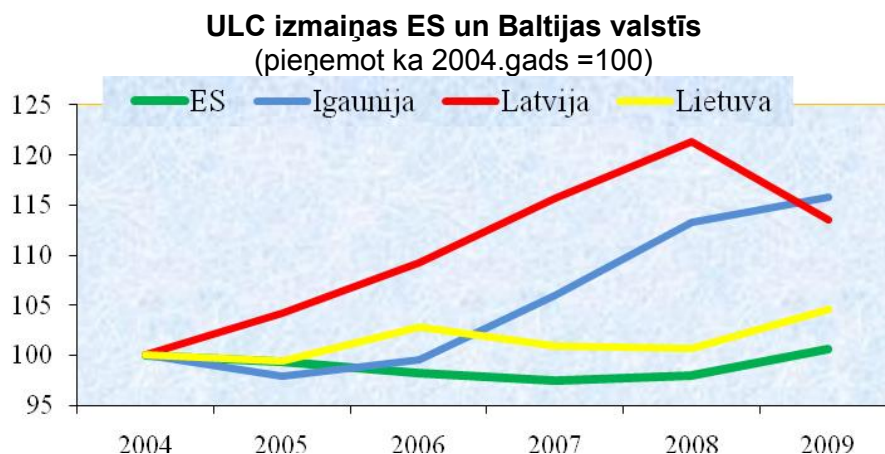
(ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits – tūkst. cilvēku;
bezdarba līmenis– darba meklētāji pret ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, %)



Avots: CSP

Produktivitātes un darba samaksas rādītāji

2009.gadā konstatētais nodarbinātības un darba samaksas samazinājums, kas jau aizsākās 2008.gada beigās un strauji turpinājās 2009.gadā, samazinot tempu kritās 2009.gada beigās un 2010.gada sākumā. Sekojot darba samaksas tendencei, ievērojami samazinājās arī produkcijas vienas vienības darbaspēka izmaksas (ULC)². ULC ir konkurētspējas raksturojošs rādītājs valsts un atsevišķu sektoru skatu punktā. UCL rādītāja dinamika parāda, ka Latvijas konkurētspēja ES līmenī ir uzlabojusies.



Avots: Eurostat

²ULC tiek noteikts kā attiecība starp viena darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts cenu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

Salīdzinājumā ar ES valstīm, kā arī Igaunijas un Lietuvas rādītājiem, 2009.gadā kopumā UCL ir pieaudzis, tikai Latvijā tas ir samazinājies par 6,5%, kas nozīmē, ka Latvijā ražotajām precēm palielinās konkurētspēja eksporta tirgos.

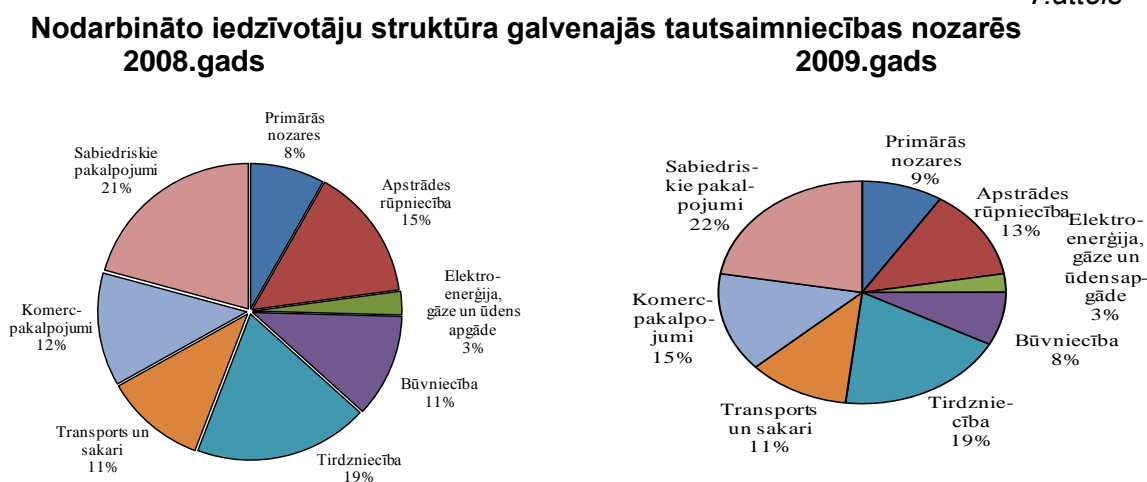
Darbaspēka pieprasījums galvenajās nozarēs profesiju griezumā

Jau sākot ar 2008.gada beigām, strauji samazinājās nodarbināto skaits, pieauga bezdarba līmenis un samazinājās brīvo darba vietu skaits.

2009.gadā nodarbināto skaits samazinājās gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs un profesiju grupās. Tomēr kritiskākais samazinājums bija būvniecības nozarē, apstrādes rūpniecībā, tirdzniecībā un sabiedrisko pakalpojumu nozarē, kā arī vidējās kvalifikācijas profesiju grupās.

7.attēlā redzamas izmaiņas nodarbināto iedzīvotāju struktūrā nozaru griezumā, salīdzinot 2009. pret 2008.gadu.

7.attēls

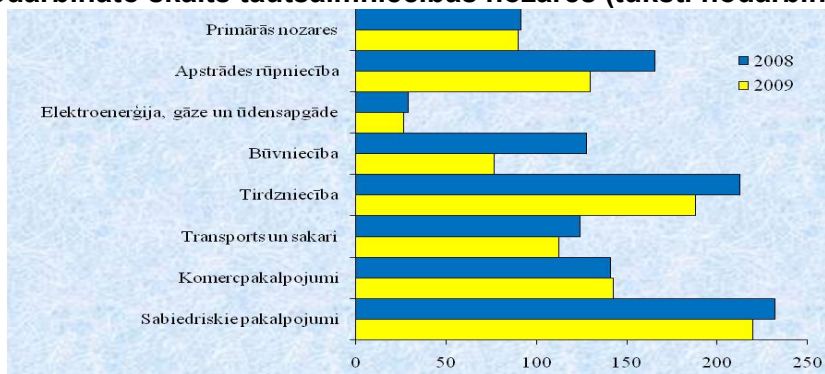


Avots: CSP

Vislielākais nodarbināto iedzīvotāju īpatsvara samazinājums ir vērojams būvniecības nozarē un apstrādes rūpniecībā. Attēlā Nr.8 parādīts nodarbināto skaita samazinājums galvenajās tautsaimniecības nozarēs 2008. un 2009.gadā.

8.attēls

Nodarbināto skaits tautsaimniecības nozarēs (tūkst. nodarbināto)



Avots: CSP

2009.gadā Latvijā tika piedzīvots nodarbināto iedzīvotāju skaita straujš samazinājums, tomēr 2009.gada beigās un 2010.gada sākuma samazinājuma tempi kritās.

Pirmajā vietā nodarbināto skaita samazinājumā, kā jau iepriekš minēts, bija būvniecības sektors (40%), kam par pamatu bija straujais būvniecības apjoma samazinājums un nekustamā īpašuma tirgus burtiska apstāšanās.

2.un 3.vietā seko nodarbināto skaita samazinājums apstrādes rūpniecībā (21,6%) un tirdzniecībā (11,5%). Šo nozaru nodarbinātības kritumu izraisīja iekšējā pieprasījuma samazināšanās.

Vidējās kvalifikācijas profesiju grupā 2009.gadā, salīdzinājumā ar 2008.gadu, nodarbināto īpatsvars pieauga komerciālo un individuālo pakalpojumu veicēju, kā arī lauksaimniecības profesiju grupās. Tajā pašā laikā bija vērojams nodarbināto īpatsvara samazinājums būvnieku, vidējā medicīnas personāla, kā arī transportlīdzekļu vadītāju profesiju grupās.

Vislielākais nodarbinātības samazinājums, vērtējot pēc izglītības un kvalifikācijas rādītājiem, ir vidējās kvalifikācijas profesiju grupā, kur nodarbināto skaits 2009.gadā, pret 2008.gadu, samazinājās gandrīz visās profesijās. Būvniecības profesijās nodarbināto skaits samazinājās par 41,9%. Straujš nodarbinātības samazinājums 2009.gadā bija vidējam medicīniskajam personālam par 26%, autovadītāju grupā par 23,6% un mehāniķu profesiju grupā par 18,4%.

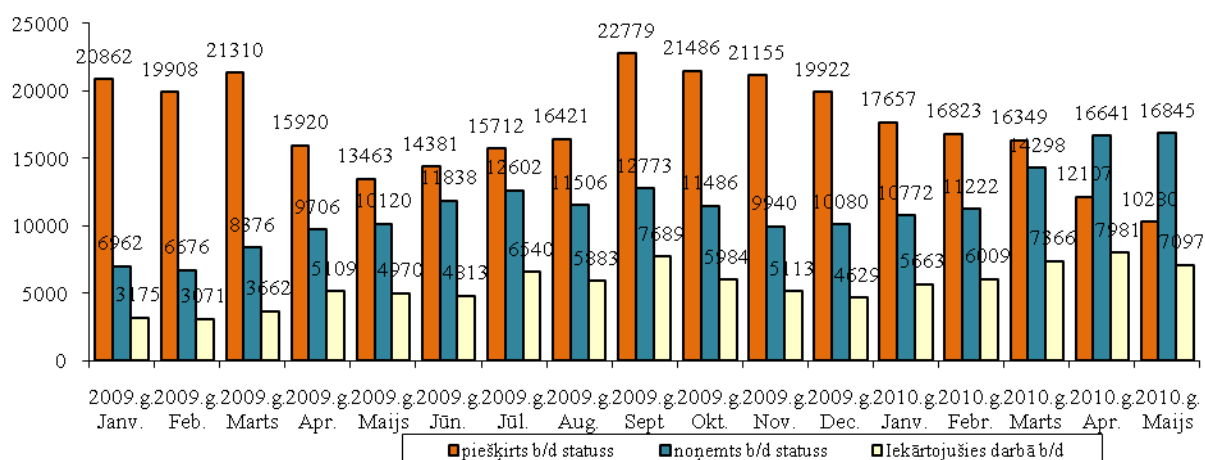
Reģistrēto bezdarbnieku skaita izmaiņas

2009.gadā piešķirts bezdarbnieka statuss bija 223 319 cilvēkiem, kas salīdzinājumā ar 2008.gadā piešķirto bezdarbnieku statusu - 112 131 cilvēkiem, ir dubultojušies, bet darbā iekārtojušies 60 638 cilvēku, kas salīdzinājumā ar 2008.gadā – 54 188 cilvēkiem, ir palielinājies tikai par sešiem tūkstošiem cilvēku.

Laikā no 2010.gada janvāra līdz maija beigām bezdarbnieka statuss piešķirts 84 381 cilvēkiem un darbā iekārtojušies 47 102 bezdarbnieki. Ir pārāgri veikt secinājumus, jo analizējot 2008. un 2009.gada datus, bezdarbnieku skaits samazinās vasaras sezonā un atkal ir tendence pieaug rudens sezonā. 9.attēlā atspoguļota reģistrēto bezdarbnieku skaita izmaiņas no 2009.gada sākuma līdz 2010.gada maijam.

9.attēls

Reģistrēto bezdarbnieku skaits, 2009.gads- 2010.gada maijs

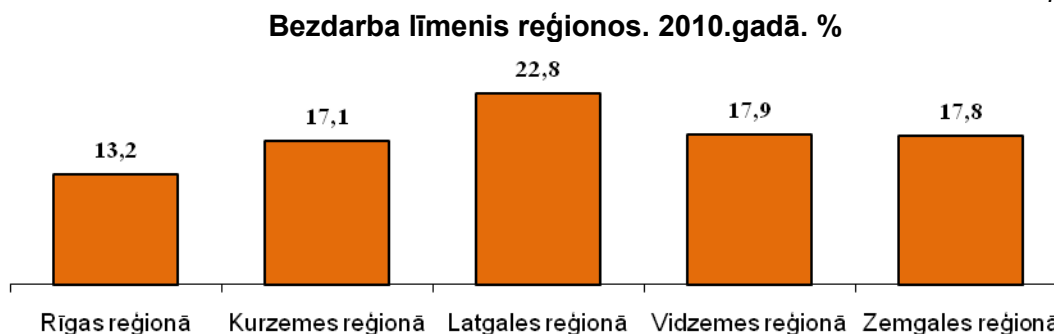


Avots: NVA

Reģionālās nodarbinātības novērtējums

Izvērtējot iedzīvotāju blīvumu un aktīvo iedzīvotāju izvietojumu Latvijas teritorijā, vislielāko negatīvo ietekmi bezdarbs, kā tas jau ir novērots arī vēsturiski, nesis Latgales reģionam. Valsts politika, Eiropas struktūrfondu izvērtēšanas kritērijos piešķirot papildus atbalstu tieši Latgales reģionam, nespēj stabilizēt nodarbinātības situāciju Latgalē. Savukārt Rīgas reģions vēsturiski ir izveidojies par valsts uzņēmējdarbības centru ar vislielāko nodarbināto skaitu, kuru bezdarbs skāris vismazāk.

10.attēls



Avots: NVA

Darbaspēka pieejamība

2009.gada beigās iedzīvotāju skaits Latvijā samazinājās par 13 tūkstošiem un sasniedza 2,248 miljonus. Iedzīvotāju skaitu ietekmējošie faktori ir dzimstības samazināšanās, mirstības līmenis un cilvēku emigrācijas process.

Galvenais darbaspēka piedāvājuma kvantitatīvais faktors ir demogrāfija. Kā nākošais rādītājs ir izglītības sistēma, kas nosaka darbaspēka kvalitāti un atbilstību darba tirgus pieprasījumam. Latvijā, tāpat kā lielākajā daļā ES dalībvalstu, norisinās sabiedrības novecošanas process, kuru ietekmē salīdzinoši zemas dzimstības līmenis. Papildus tam norisinās darbaspējīgo iedzīvotāju emigrācija uz citām ES dalībvalstīm, kas ietekmē darbaspējīgo iedzīvotāju skaitu. Latvijas iedzīvotāju skaits vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem ir samazinājies 2009.gadā sasniedzot vien 1786 tūkstošus cilvēku. Tomēr 2010.gadā turpinās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju emigrācija, jo nav veikti nodarbinātības veicināšanas pasākumi vai radīti apstākļi pašnodarbinātības veicināšanai. CSP informācija liecina, ka laika posmā no Latvijas iestāšanās ES līdz 2009.gadam ir emigrējuši 25 tūkstoši cilvēku, bet 2009.gadā vien 7,4 tūkstoši cilvēku. Vēl vairāk pasliktinoties ekonomiskajai situācijai valstī emigrējošo cilvēku skaits var pieaugt.

Saskaņā ar ekspertu veiktajām aplēsēm, Latvijas iedzīvotāju skaits, kas ir nodarbināti ārpus Latvijas teritorijas var sasniegt pat 100 tūkstošus. Šo iedzīvotāju vēlme atgriezties Latvijā var būt aktuāla 2013.- 2014.gadā, kad Latvijas tautsaimniecība būs atguvusies no ekonomiskās krīzes.

Krasi samazinoties brīvajām darba vietām, 2009.gada beigās bija 1,7 tūkstoši brīvu darba vietu. Laika posmā no 2008.gada sākuma līdz 2009.gada beigām brīvo darbvieta īpatsvars samazinājās no 0,6% līdz 0,2%.

Darba devēji 2009.gada beigās bija pieteikuši 1,4 tūkstoši brīvo darbvieta, kas ir 2,3 reizes mazāk salīdzinot ar 2008.gada beigām. Vislielākais samazinājums brīvo darbvieta skaita ziņā

vērojams vidējās kvalifikācijas profesiju grupā, kur skaits samazinājies pat vairāk nekā 3 reizes. Viskrasākais samazinājums bija vidējās kvalifikācijas būvniecības profesiju darbvietai skaitam. Mazkvalificēto profesiju grupās brīvo darbvieta skaits samazinājās 2 reizes salīdzinot ar 2008. gadu, bet augstākās izglītības profesiju grupā brīvo darbvieta skaits ir samazinājies lēnāk- 22,5%.

11.attēls



Avots: CSP un NVA

NVA apkopotās darba devēju prognozes 2008.gadā parādīja salīdzinoši mazu nodarbinātības samazinājumu, jo darba vietu skaits tika samazināts par 10 174 darbvietai, palielinājums par 10 002 darbvietai. 2009.gadā darba devēju prognoze- samazinājums par 20 221 darbvietai un palielinājums par 615 darbvietai, kas norāda uz nodarbinātības līmeņa krasu samazināšanos. 2010.gada prognozes jau nostabilizē nodarbinātības līmeni un darba devēju prognozes- samazinājums par 3 117 darbvietai; palielinājumus par 364 darbvietai (avots: Eurostat dati).

Nodarbinātību ietekmējošie faktori

Galvenie nodarbinātību negatīvi ietekmējošie faktori krīzes laikā bija:

1. IKP rādītāju samazinājums preču un pakalpojuma pieprasījuma dēļ - pieprasījuma kritums iekšējā un eksporta tirgū;
2. valsts budžeta ārējā parāda pieaugums - atalgojuma un darba vietu samazinājums valsts un privātajā sektorā;
3. valsts, reģionālās un nozaru iniciatīvas trūkums uzņēmējdarbības un nodarbinātības atbalstam.

Privātā sektora darba devēji uz ekonomisko krīzi un kraso iekšzemes pieprasījuma kritumu, eksporta samazinājumu reaģēja savlaicīgāk – darbinieku skaita optimizācija aizsākās jau 2008.gada sākumā, prognozējot ekonomikas “pārkaršanas” riskus. Sekas pieprasījuma kritumam bija nodarbinātības samazinājums īpaši tajās tautsaimniecības nozarēs, kuras iepriekšējos gados bija piedzīvojušas visstraujāko izaugsmi un ietekmēja patērētāju pirkspējas kritums.

Valsts politika neveicināja ekonomisko aktivitāti, bet 2009. un 2010.gada budžeta izstrādes laikā ieviesa tādu nodokļu politiku, kas orientēta uz papildu ienākumu gūšanu valsts budžetā - pievienotās vērtības nodokļa likmes paaugstināšanu no 18% uz 21%, palielinot pašnodarbināto personu iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmi no 15% uz 26%, kā arī samazinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamo minimumu no 90 latiem uz 35 latiem.

Darba devēju un darbinieku dzīvī un makroekonomisko rādītāju stabilizācija un uzlabošanās 2010.gada sākumā nedaudz kāpināja iedzīvotāju un uzņēmēju aktivitāti, mazinājās negatīvais noskaņojums un nedrošība par nākotni. Recesijai sasniedzot zemāko punktu 2009.gada vasarā, sabiedrības noskaņojums pakāpeniski uzlabojās. Nodarbinātības rādītāju stabilizācija ir viens no iemesliem uzņēmēju aktivitātes uzlabojumiem iekšējā tirgū un darbaspēka pieejamība sniedz iespējas Latvijas eksportētājiem kāpināt apjomu.

Savlaicīgi netika novērtēts pašnodarbināto personu un mikro komersantu aktivitātes nozīmīgums un ieguldījums kopējā nodarbinātībā, kas rada pienesumu tautsaimniecības atlabšanai. Politikas plānošanas dokumenti un normatīvie akti, kas veicina mikro uzņēmumu darbību, tika izstrādāti tikai 2010.gada sākumā (attiecībā uz mikrouzņēmuma nodokli).

Secinājumi un ieteikumi nodarbinātības veicināšanai

Nodarbinātības jautājumu risināšana Latvijā ekonomiskās un finanšu krīzes laikā bija ar reaģējošu, ne proaktīvu raksturu. Valsts pārvaldē uzmanība bija vērsta galvenokārt uz valsts budžeta izdevumu samazināšanu, valsts budžeta turpmāko konsolidāciju, pievēršoties valsts sektorā nodarbināto skaita, kā arī atalgojuma samazināšanai. Lai nodrošinātu uz pakalpojumiem un konkrētiem uzdevumiem bāzētu modernu valsts pārvaldes modeļa izveidi ir nepieciešams konsolidēt grāmatvedības un personāla pakalpojumu sistēmas, samazināt apvienojot Eiropas Savienības fondu apguves un uzraudzības iestāžu skaitu. Paralēli ir jāizvērtē ministriju skaita samazinājumu, it sevišķi ņemot vērā reģionālās reformas pabeigšanu, kā arī apvienojot līdzīgu funkciju ministrija, kā piemēram Labklājības un Veselības ministriju apvienošana.

Saskaroties ar pieaugošu bezdarbu un slodzi sociālās apdrošināšanas budžetam, veiktas izmaiņas normatīvajos aktos un politikas plānošanas dokumentos, kas pievēršas sociālās drošības risinājumiem mazaizsargātākajām iedzīvotāju grupām un samazina sociālās apdrošināšanas izmaksas bezdarba gadījumā un bezdarba pabalstus krīzes laikā. Tomēr ir nepieciešams veidot risinājumus, kas būtiski veicinātu bezdarbnieku atgriešanos aktīvajā darbaspēka apritē un nodrošinot tos ar nepieciešamajām prasmēm, kuras ir jādefinē ekonomikas nozaru pārstāvošajām asociācijām sadarbībā ar Latvijas Darba devēju konfederāciju un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību.

Lai veicinātu nodarbinātību, valsts politikai ir jāveido tāda uzņēmējdarbības vide, kas veicina elastdrošību darba vietās un iespējas ieviest efektīvu darba organizāciju. Darba devējiem nepieciešams atbalsts elastīgu darba laika un darba vietas risinājumu ieviešanā, samazinātas darbaspēka izmaksas – samazinot nodokļa likmes, pārskatot nedeklarētās nodarbinātības riskus, piemēram, piemaksas par virsstundām, kā arī sniegtu racionālus pieņemšanas un atlaišanas risinājumus darba vietās.

Valdībai ir nepieciešams veidot atbalsta programmas darba vietu radīšanai tajās nozarēs, kas ir piedzīvojušas būtisku pieprasījuma kritumu, kā piemēram ir nepieciešams lielāks līdzfinansējuma atbalsts no Eiropas Reģionālā attīstības fonda finansējumam daudzdzīvokļu dzīvojamu māju siltināšanai, kas nodrošinās būvniecības nozares stabilāku nodarbinātību.

Darbiniekiem, savukārt, svarīgi saņemt sociālos un izglītības pakalpojumus, pārkvalifikācijas iespējas uzņēmumu dīkstāves vai bezdarba gadījumā atbilstoši darba devēju pieprasījuma prognozēm nākotnes darba tirgū, lai kāpinātu savu konkurētspēju. Šādi risinājumi ļauj saglabāt darba vietas, t.sk. nepilna laika, un iedrošinātu darba devējus veidot jaunas un tiesiskas darba attiecības.

2. Nozīmīgāko tiesību aktu izvērtējums ar ietekmi uz nodarbinātību un darba tiesiskajām attiecībām

Darba likums

Darba tiesiskās attiecības Latvijas Republikā regulē „Darba likums”, kas ir spēkā kopš 2001.gada 20.jūnija. 2009.gada 1.decembrī vienotā paketē ar Valsts budžetu 2010.gadam tika pieņemti grozījumi „Darba likumā”, kas noteica izņēmumu no „Darba likuma” normām „Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumā”, kas arī tika pieņemts Saeimā 2009.gada 1.decembrī, ietvertu personu loku atalgojuma nosacījumu, kā arī to atbrīvošanas kārtību (pārejas noteikumos) no likuma stāšanās spēkā 2010.gada 1.janvārī līdz 2012.gada 31.decembrim, laikā, kad ir paredzēts valsts pārvaldē nodarbināto personu skaita samazinājums.

2010.gada 25 martā stājās spēkā papildus grozījumi „Darba likumā”, kur galvenie likuma normu uzlabojumi ir saistīti ar:

- darbinieku un darba devēju tiesībām apvienoties, lai aizstāvētu savas sociālās, ekonomiskās un profesionālās tiesības;
- darbinieku nosūtīšanu starptautisko pakalpojumu sniegšanai un darba attiecību regulāciju šādos gadījumos;
- ģenerālvienošanas kritēriju ieviešanu darba devēju organizācijām un darba ņēmēju organizācijām;
- precizējumiem par piemaksām par darbu ar īpašu risku;
- darba dienu pārcelšanu;
- summēto darba laiku.

Secinājumi

Grozījumi Darba likumā pieņemti novēloti un neietekmēja nodarbinātības samazināšanos vai veicināšanu ziņojumā aplūkotajā laika posmā. „Darba likumu” grozījumu praktiskā ietekme uz nodarbinātību prognozējama tikai sākot ar 2011.gadu.

Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums

Šī likuma mērķis ir panākt, ka valsts un pašvaldību institūcijās amatpersonu (darbinieku) atlīdzības noteikšanā tiek ievēroti līdzvērtīgi nosacījumi, kā arī ir noteikti vienlīdzīgi pabalsti. Kopš likuma stāšanās spēkā ir veikti jau 4 likumprojekta grozījumi, kas norāda, ka sagatavotais likumprojekts nebija pietiekami kvalitatīvs un neietvēra visus juridiskos aspektus, attiecinot regulējumu uz pārāk plašu darbinieku loku. Ar likuma deleģējumu ir izdoti 20 Ministru kabineta noteikumu projekti, kas reglamentē specializēto dienestu darbinieku atlīdzības un citu ar atlīdzību saistītu jautājumu risināšanu.

Secinājumi:

Izmaiņas atalgojuma politikā tika attiecinātas uz nepamatoti plašu publiskā sektorā strādājošo skaitu. Izmaiņām bija jākoncentrējas uz publisko administrāciju, bet ne uz publisko sektoru un kapitālsabiedrībām kopumā. Pēc vairākām ilgām politiskām un publiskajā pārvaldē iesaistīto un ieinteresēto ekspertu diskusijām, aizsākta atalgojuma sistēmas pārskatīšana, meklēti risinājumi rezultatīvo rādītāju izstrādei darbinieku novērtēšanai, analizētas valsts iestāžu funkcijas un pakalpojumi. Diemžēl iztrūkstot vienotai mērķu izpratnei, institucionālā sadrumstalotība un koordinācijas trūkums noveda pie proporcionālas izdevumu samazināšanas, ignorējot iepriekš strauji pieaugošā atalgojuma iemeslus publiskajā sektorā sasaitē ar produktivitātes rādītājiem publiskajās kapitālsabiedrībās. Krīzes laikā pieņemtais likums, protams, paredzēja arī atalgojuma līdz 2010.gadam spēkā esošo pabalstu samazinājumu, kā arī nosaka kārtību, kādā

institūciju amatpersona un darbinieki ir atlaižami, ņemot vērā vēl prognozējamo valsts pārvaldes aparāta samazināšanu turpmāko divu līdz trīs gadu laikā.

Likums „Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam”

Šī likuma mērķis ir regulēt kārtību, kādā sniedzami pakalpojumi, ko paredz valsts sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumā (turpmāk- bezdarba apdrošināšana), noteikt personu loku, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus, un šo personu pienākumus un atbildību.

Ziņojuma pārskata periodā veikti grozījumi likumā, kas stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā un 2010.gada 1.janvārī.

Galvenie likuma grozījumi, kas stājās spēkā 2009.gada 1.jūlijā:

- pagarināts laika periods, par kuru tiek ņemtas vērā apdrošināšanas iemaksas algas aprēķināšanas periodā un no kādas tiek rēķināts bezdarbnieka pabalsts;
- precizēti gadījumi, kad pārtrauc bezdarbnieka pabalsta izmaksu;
- papildināti pārejas noteikumi, nosakot mazākus bezdarbnieka pabalstus tām personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir no viena līdz deviņiem gadiem;
- tika samazināts bezdarbnieka pabalsts atkarībā no darba stāža pēdējo piecu vai trīs mēnešu laikā tikai 45 latu mēnesī apjomā.

Secinājumi

Grozījumi likumā „Par apdrošināšanu bezdarba gadījumā” tika veikti ar mērķi samazināt valsts izdevumus pabalstu izmaksāšanai, ņemot vērā nepietiekamos līdzekļu valsts budžetā. Tajā pašā laikā bezdarbnieka pabalsts, kas atkarībā no darba stāža pēdējos trīs vai piecus mēnešus ir noteikts 45 latu apmērā, ir vismaz četras reizes zemāks par noteikto minimālo algu un sabiedrībā rada papildu sociālo spriedzi.

Pasākumu plāna projekts neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013.gadam

Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.- 2013.gadam (turpmāk – pasākumu plāns) ir īstermiņa plānošanas dokuments, kurā ietverti pasākumi neregistrētās nodarbinātības mazināšanai un Valsts darba inspekcijas (turpmāk- VDI) darbības stiprināšanai neregistrētās nodarbinātības mazināšanā. Pasākumu plāns ir izstrādāts, lai izpildītu Ministru kabineta 2009.gada 27.oktobra sēdē nolemto (prot. Nr.76 43.§ 2.punkts), kas paredz, ka Labklājības ministrijai (turpmāk- LM) sadarbībā ar sociālajiem partneriem ir jā sagatavo un Labklājības ministram līdz 2009.gada 30.decembrim jāiesniedz noteiktā kārtībā izskatīšanai Ministru kabinetā pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.– 2013.gadam. Līdz 2009.gada 31.decembrim pasākumi neregistrētās nodarbinātības mazināšanai ir noteikti pamatnostādņēs „Par nelegālās nodarbinātības samazināšanas pasākumiem” (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2004.gada 29.janvāra rīkojumu Nr.60) un uz to pamata izstrādātajā pasākumu plānā 2005.-2009.gadam VDI administratīvās spējas paaugstināšanai saistībā ar nelegālās nodarbinātības mazināšanu (apstiprināts ar Ministru kabineta 2004.gada 2.novembra rīkojumu Nr.836). Šis pasākumu plāns turpinās rīcībpolitiku neregistrētās nodarbinātības mazināšanai, paredzot pasākumus 2010.– 2013.gadam.

Izvērtējot LM sagatavoto Pasākumu plāna projektu neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.–2013.gadam (turpmāk – Plāns), darba devēju interešu aizstāvībai un nodarbinātības saglabāšanai saistoši ir sekojoši priekšlikumi:

- no Plāna nepieciešams izslēgt Rīcības virziena „Neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektīvizēšana” 3.pasākumu „Nodrošināt kontrolējošām institūcijām iespēju pārbaužu laikā nekavējoties iegūt informāciju no darba devēja par tā noslēgtajiem darba līgumiem un darba laika uzskaiti”, jo šis pasākums ir nekonkrēts un paredz uzlikt papildu

administratīvo slogu darba devējiem. Jau pašreiz spēkā esošais regulējums ir pietiekams, problēma pastāv kontrolējošo institūciju nespējā efektīvi veikt pārbaudes esošā regulējuma ietvaros, nevis normatīvā regulējuma neesamībā. Papildu regulējuma noteikšana radītu apgrūtinājumu godīgajiem darba devējiem, bet negodīgos darba devējus tas neskartu;

- no Plāna nepieciešams izslēgt Rīcības virziena „Neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektīvizēšana” 5.pasākumu „Noteikt darba devējam pienākumu katru darba ņēmēju reģistrēt VID pirms darba uzsākšanas”, jo šis pasākums paredz uzlikt papildu administratīvo slogu darba devējiem. Šāda regulējuma noteikšana nozīmētu to, ka darba devējam nav iespēju pieņemt darbinieku darbā un sniegt ziņas par viņu Valsts ieņēmuma dienestam (turpmāk- VID) vienā un tajā pašā dienā, kā arī tas būtu neizpildāms tiem darba devējiem, kam nav noslēgts līgums ar VID par elektroniskās deklarēšanas sistēmas izmantošanu. Šāda norma radītu apgrūtinājumu godīgajiem darba devējiem, bet negodīgos tas neskartu. Pie kam plānā netiek domāts par to, kā radīt sistēmu, lai šīs ziņas darba devējs varētu vienkārši iesniegt;
- no Plāna nepieciešams izslēgt Rīcības virziena „Sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību” 15.pasākumu „Noteikt darba devējam administratīvo atbildību par tādas personas, kura atbilst darba ņēmēja statusam, nodarbināšanu, neregistrējot to VID normatīvajos aktos noteiktajā termiņā, kā arī par ziņu nesniegšanu VID normatīvajos aktos noteiktajā termiņā par personu, kas ir mainījusi vai zaudējusi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu” noteikto darba ņēmēja statusu”, jo ziņu sniegšana nav pašmērķis un nav lietderīgi sodīt darba devējus tikai par to, ka par kādu dienu ir nokavēts ziņu iesniegšanas termiņš. Būtiski ir, ka darba līgums ir noslēgts un tiek maksāti nodokļi;
- no Plāna nepieciešams izslēgt Rīcības virziena „Sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību” 18.pasākumu „Noteikt VDI tiesības piemērot administratīvo sodu par nesadarbošanos ar VDI amatpersonām”, jo šāda norma radītu kontrolējošām institūcijām pārāk plašas interpretācijas iespējas un varētu tikt izmantota subjektīvi.

Augstāk minēto rīcības virzienu iekļaušanu Plānā nevar atbalstīt esošajā ekonomiskajā situācijā, kad ir būtiski saglabāt nodarbinātības līmeni valstī un neradītu papildus slogu sociālajam budžetam. Šādu rīcības virzienu saglabāšana Plānā rada papildu administratīvā slogu, jo šie pasākumi vēl vairāk apgrūtinās tos komersantus, kas jau tagad ievēro tiesību aktos noteikto kārtību, bet nekādu reālu ieguvumu nedos, izņemot atvieglos kontrolējošo institūciju darbību un radīs iespēju ieviest papildus soda sankcijas.

Papildus šiem iebildumiem par Plāna saturu ir jāmin darba devēju ieinteresētību izmaiņām tiesību aktos, kas tiešām varētu dot reālu labumu neregistrētās nodarbinātības mazināšana– grozījumiem „Darba likumā”, kas paredz prezumpciju, ka gadījumā, ja kontrolējošā iestāde konstatē, ka darbinieks tiek nodarbināts bez rakstveidā noslēgta darba līguma, tiek uzskatīts, ka darba tiesiskās attiecības ir pastāvējušas trīs mēnešus, darbinieks nodarbināts normālo darba laiku (40 stundas nedēļā) un viņam ir nolīgta minimālā alga. Atzinīgi vērtējama Plānā ietvertie pasākumi, kas paredz grozīt „Publisko iepirkumu likumu” un noteikt tiesības pasūtītājam izslēgt pretendentu no dalības iepirkuma procedūrā, ja vidējā nodarbināto darba alga noteiktā periodā ir bijusi mazāka par 70% no vidējās algas nozarē.

Noteikumu projekts "Noteikumi par apmācību darba aizsardzības jautājumos"

Noteikumu projekta "Noteikumi par apmācību darba aizsardzības jautājumos" (turpmāk-Noteikumu projekts) mērķis ir pilnveidot kārtību, kādā veicama darba aizsardzības speciālistu, darba devēju, nodarbināto un uzticības personu apmācība, kā arī noteikt darba aizsardzības koordinātoru apmācības kārtību. Lai mazinātu administratīvo slogu mazajiem uzņēmumiem, Noteikumu projektā paredzēts, ka darba aizsardzības speciālisti ar pamatlīmeņa izglītību darba aizsardzībā varēs veikt darba vides risku novērtēšanu visos uzņēmumos, kuros nav vairāk par pieciem nodarbinātajiem, arī tad, ja uzņēmums nodarbojas ar bīstamiem komercdarbības veidiem, kuros darba devējam būtu jāpiesaista kompetenta institūcija (projekta 10. un 11.punkts). Attiecībā uz nodarbināto apmācību par darba aizsardzības jautājumiem uzņēmumā, Noteikumu projektā precizēta lietotā terminoloģija, lai novērstu pārpratumus attiecībā uz terminu „apmācība” un „instruktāža” lietošanu- jaunajā redakcijā noteikts, ka nodarbināto apmācība ietver sevī ievadapmācību, instruktāžu darba vietā un tematisko apmācību (projekta 13.punkts). Noteikumu projektā norādīti jautājumi, par kādiem nodarbinātie ir jāapmāca ievadapmācībā un instruktāžā darba vietā (projekta 16. un 22.punkts), tāpat Noteikumu projekta 3.pielikumā ir iekļauts darba aizsardzības instrukciju saturs un struktūras paraugs, kas šobrīd normatīvajos aktos nav noteikts un ļaus kvalitatīvāk sagatavot instrukcijas.

Lai nodrošinātu to, ka personas, kas veic ievadapmācību un instruktāžu darbavietā, būtu pietiekami zinošas darba aizsardzības jomā, Noteikumu projektā paredzēts, ka tām ir jābūt kompetentām par ievadapmācībā un instruktāžā iekļaujamajiem jautājumiem (projekta 15.un 21.punkts).

Noteikumu projekta 1.pielikumā noteikts darba aizsardzības speciālistu, darba aizsardzības koordinātoru un uzticības personu sagatavošanas programmas saturs paraugs, iekļaujot tajā programmas aprakstu, mācību plānu, kā arī konkrētas mācību tēmas un apakštēmas. Paredzēts, ka izglītības iestādei būs tiesības mainīt programmu, saglabājot negrozītus 90% no programmas saturs parauga (projekta 8.punkts).

Lai atvieglotu noteikumu izpratni, veikti arī redakcionāli precizējumi. Noteikumu spēkā stāšanās plānota 2010.gada 1.septembrī, lai dotu iespēju darba devējiem sagatavoties jaunajām prasībām. Vienlaikus par spēku zaudējušiem tiek atzīti spēkā esošie noteikumi, kas regulē apmācības.

Izvērtējot LM sagatavoto noteikumu projektu, iesaku darba devēju interešu aizstāvībai izteikt sekojošus priekšlikumus un iebildumus:

- Noteikumu projekta 7.punktu izteikt sekojošā redakcijā:
„Uzticības personas nepieciešamās zināšanas darba aizsardzības jautājumos iegūst, apgūstot darba aizsardzības pamatlīmeņa zināšanu izglītības programmas teorētisko daļu 50 stundu apmērā vai licencētu apmācības programmu 50 stundu apmērā, kura izstrādāta saskaņā ar šo noteikumu 1.pielikumā noteiktā parauga teorētisko daļu. Pēc programmas apgūšanas persona saņem apliecību par uzticības personas apmācību programmas apguvi (2.pielikums).”
- Noteikumu projekta 7.punktu papildināt ar 7.1.apakšpunktu un izteikt to sekojošā redakcijā:
„7.1. Darba aizsardzības koordinātori nepieciešamās zināšanas darba aizsardzības jautājumos iegūst, apgūstot darba aizsardzības pamatlīmeņa zināšanu izglītības programmu 160 stundu apmērā vai licencētu apmācības programmu 160 stundu apmērā,

kura izstrādāta saskaņā ar šo noteikumu 1.1.pielikumā noteiktā parauga teorētisko daļu. Pēc programmas apgūšanas persona saņem apliecību par darba aizsardzības koordinatora apmācību programmas apguvi (2.1pielikums).”

- papildināt Noteikumu projekta 7.1. apakšpunktu ar pielikumu par pamatizglītību darba aizsardzībā 160 stundu apjomā. Šādu regulējuma noteikšana nepieciešama, jo praksē darba aizsardzības koordinatoram nepieciešamas pamatzināšanas darba aizsardzībā, lai veiksmīgāk sadarbotos un risinātu darba aizsardzības jautājumus ar apakšuzņēmēju darba aizsardzības speciālistiem būvobjektos.
- papildināt Noteikumu projekta 10.1 apakšpunktu ar vārdiem:
„uzņēmumos, kuros nav vairāk par pieciem nodarbinātajiem, ja uz tiem neattiecas Ministru kabineta apstiprinātais saraksts par komercdarbības veidiem, kuros darba devējam obligāti jāpiesaista kompetenta institūcija.”
- papildināt Noteikumu projekta 20.1 apakšpunktu ar vārdiem:
„uzsāk veikt darba vai amata pienākumus darba vietā, tai skaitā ražošanas un mācību prakses ietvaros un ierodoties komandējumā”;
- izteikt Noteikumu projekta 25.punktu sekojošā redakcijā:
„25. Pēc sākotnējās instruktāžas nodarbinātais uzsāk darbu un atkarībā no stāža, pieredzes un darba rakstura strādā pieredzējuša nodarbinātā uzraudzībā, līdz apgūst drošas darba metodes un paņēmienus, kā arī aprīkojuma lietošanas, darba aizsardzības un ugunsdrošības prasības. Pēc tam nodarbinātais veic darbu patstāvīgi.”
- izteikt Noteikumu projekta 33.punktu sekojošā redakcijā:
„33. Ziņas par nodarbināto ievadapmācību, instruktāžu un tematisko apmācību darba vietā darba devējs reģistrē attiecīgos dokumentos, kuri satur 4. 5.un 6.pielikumā minēto informāciju.”.
- izstrādāt pielikumu tematiskai apmācībai, piešķirot Nr.6.
- izteikt Noteikumu projekta 2.pielikuma nosaukumu sekojošā redakcijā:
„APLIECĪBA par pamatlīmeņa zināšanu darba aizsardzības jomā apguvi”
Augstākminētie priekšlikumi radīs sakārtotu darba vidi raugoties no darba aizsardzības viedokļa.

Ekonomika ministrijas izstrādātais Informatīvais ziņojums par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā līdz 2015.gadam

Ziņojumā ir analizēta situācija darba tirgū, īpašu uzmanību pievēršot darba tirgus rādītāju attīstībai 2009.gadā. Tajā raksturotas Ekonomikas ministrijas (turpmāk- EM) aktualizētās vidēja termiņa darba tirgus prognozes līdz 2015. gadam, detalizēti analizējot darba tirgus pieprasījuma prognozes pa gadiem. Darba tirgus prognozes veiktas atbilstoši diviem ekonomiskās attīstības scenārijiem: lēnākas izaugsmes un straujākas izaugsmes.

Prognozes parāda iespējamus darba tirgus attīstības variantus, saglabājoties līdzšinējai darbaspēka sagatavošanas struktūrai. Darba tirgus vidēja termiņa prognozes ir uzskatāmas par būtisku informācijas avotu par darba tirgus attīstības variantiem tuvākajā nākotnē izglītības, sociālās un nodarbinātības politikas izstrādātājiem un īstenotājiem, kuri pieņem vidēja termiņa un ilgtermiņa lēmumus. Ziņojums sastāv no tautsaimniecības un darba tirgus tendenču raksturojuma, tautsaimniecības attīstības scenāriju apraksta, darba tirgus vidēja termiņa prognozēm, darba tirgus tendenču ES valstīs apraksta, kopsavilkuma ar priekšlikumiem un pielikuma ar papildu informāciju.

Ziņojuma sagatavošanas procesā tika sniegti šādi komentāri par ziņojuma projektu: Ziņojuma tekstā nav skaidri aprakstīta sakarība starp ieejas datiem un prognozēm, un, līdz ar to, secinājumiem. Ziņojuma 1.un 2.daļa apraksta tautsaimniecības un darba tirgus, kā arī darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma tendences, balstoties uz pieejamiem datiem par pēdējiem 3 gadiem, savukārt 3.un 4.nodaļā tiek izdarīti secinājumi un apgalvojumi par nākotnes prognozēm un scenārijiem, kas bieži vien netiek precīzāk paskaidroti. Piemēram, bieži vien tiek izteikts apgalvojums par to, kas „tiek prognozēts” vai „prognozes liecina, ka ...”, nenorādot atsauci uz prognožu avotu vai datiem, uz kuru pamata balstās veiktā prognoze. Piemēram, nav arī skaidrs, uz kādiem datiem balstās 4.3. un 4.4.tabulā ietvertā informācija. Sekojoši ir nepieciešams visā ziņojumā izmantot atsaucis uz izmantotiem avotiem un paskaidrot modelēšanā un secinājumu veikšanā izmantotos datus. Tāpat arī nepieciešams paskaidrot un aprakstīt prognožu veikšanas atbilstoši diviem attīstības scenārijiem modelēšanas metodoloģiju, piemēram, iekļaujot aprēķinu datus ziņojuma pielikumā.

Nepieciešams precizēt ziņojuma ievadu un beigu daļu skaidri norādot, kādu problēmu risina ziņojumā aprakstītie priekšlikumi, piemēram, „priekšlikumi darbaspēka nodrošināšanai atbilstoši darba tirgus vajadzībām”. Tāpat arī, beigu daļā skaidri nodalīt ziņojumā izdarītos priekšlikumus vai priekšlikumu kopsavilkumu, kas, vēlams, balstītos uz iepriekšējās nodaļās izdarītiem un skaidri formulētiem secinājumiem atbilstoši veiktajai analīzei.

Lai vieglāk uztvertu ziņojumu ir nepieciešams Pasaules ekonomikas attīstības aprakstu un izaugsmes prognozes, kas iekļauts 3.nodaļā „Tautsaimniecības attīstības scenāriji” apvienot ar 5.nodaļu „Darba tirgus attīstības tendences ES”. Ņemot vērā, ka tautsaimniecības un darba tirgus attīstība Latvijā ir saistīta ar situāciju un tendencēm pasaulē un Eiropas Savienībā, šo aprakstu ir jāievieto ziņojumā pirms un nevis pēc 3. un 4.nodaļas, kurās tiek izdarīti secinājumi par Latvijas tautsaimniecības attīstību un darba tirgus scenārijiem un prognozēm. Nepieciešams skaidri formulēt secinājumus par situācijas pasaulē un ES ietekmi uz Latvijas darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu.

Nepieciešams precizēt nodarbināto struktūras augstākās izglītības profesiju grupā aprakstu: 2.6.attēlā ir norādīts, ka inženieru un arhitektu īpatsvars augstākās izglītības profesiju grupā 2008.gadā bija 22%, bet 2009.gadā – 19%, savukārt paskaidrojuma tekstā teikts, ka to īpatsvars 2009.gadā ir pieaudzis. Tāpat nepieciešams precizēt arī nodarbināto struktūras vidējās kvalifikācijas profesiju grupā: 2.8.attēlā iekļautie dati neatbilst veiktajam datu aprakstam (attiecībā uz komerciālo un individuālo pakalpojumu veicēju profesiju grupā nodarbināto īpatsvara pieaugumu, kaut arī 2008. un 2009.gadā to īpatsvars ir bijis stabils– 16%; kā arī attiecībā uz mašīnu, iekārtu operatoru un mehāniķu profesiju grupā un būvnieku profesiju grupā nodarbināto īpatsvara samazinājumu, kaut arī 2.8.attēlā ir vērojams īpatsvara pieaugums).

Visa ziņojuma kontekstā ir būtiski saprast, kurā gadā darbaspēks ir ieguvis augstāko izglītību– pirms vairākiem gadiem vai pāris gadiem, jo, to neņemot vērā, iespējams veikt maldīgus secinājumus. Saskaņā ar NVA datiem pagājušā akadēmiskajā gadā augstākās izglītības institūciju un koledžu absolventu – bezdarbnieku skaits ir minimāls, kas norāda uz to, ka pēdējos gados augstāko izglītību ieguvušo absolventu skaits, kas ir bezdarbnieki skaits ir mazs, īpaši inženieru profesijās. Taču ņemot vērā to, ka lielākā daļa augstāko izglītību ieguvušo bezdarbnieku ir ieguvuši savu izglītību pirms vairākiem gadiem, jāsecina, ka nepieciešama zināšanu un prasmju uzlabošana vai pārkvalifikācija. Sekojoši ziņojumā iekļaujama atbilstoša rekomendācija.

Ziņojuma sagatavotājiem ir jānorāda uz to, ka ziņojuma beigu daļā 3.rekomendācija dublē 1.rekomendāciju.

Ņemot vērā to, tiek prognozētas problēmas jauniešiem iekļauties darba tirgū un nepieciešamību jauniešiem iegūt darba pieredzi, lai nezaudētu iegūtos studiju rezultātus un izglītības efektivitāti, ir nepieciešams rekomendācijās iekļaut pasākumus jauniešu nodarbinātības veicināšanai.

Ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt darba tirgus vajadzībām atbilstošu izglītību un nepieciešamību paaugstināt izglītības sistēmas efektivitāti, ir nepieciešams iekļaut priekšlikumus izglītības sektora attīstības plānošanai ilgtermiņā, sadarbojoties Izglītības un zinātnes ministrijai (turpmāk- IZM) ar EM.

Noteikumu projekts "Noteikumi par no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku darba samaksas un ierēdņu amatu vienotās uzskaites sistēmu"

Noteikumu projekts "Noteikumi par no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku darba samaksas un ierēdņu amatu vienotās uzskaites sistēmu" (turpmāk- Noteikumu projekts) nosaka kārtību, kādā Finanšu ministrija (turpmāk- FM) uzkrāj, uztur, pilnveido un aktualizē ierēdņu amatu un no valsts budžeta finansējamo institūciju darbinieku darba samaksas vienotās uzskaites sistēmu, kā arī kārtību, kādā institūcijas uzskaita un nodod informāciju FM.

Vienotā uzskaites sistēma uz Personāla uzskaites datorsistēmas bāzes apvienos divas informācijas sistēmas- vienoto darba samaksas uzskaites sistēmu no valsts budžeta finansējamās institūcijās un plānoto ierēdņu amatu uzskaites sistēmu. Vienotās uzskaites sistēmas izveide ļaus ietaupīt valsts pārvaldes iestāžu cilvēkresursus, kuri nodarbināti dažādu ar darba samaksas uzskaiti saistītu ikmēneša atskaišu gatavošanā (katrā iestādē, atkarībā no iestādē nodarbināto skaita, tās varētu būt 2 līdz 5 cilvēkdienas mēnesī). Atbildīgās institūcijas varēs operatīvi kontrolēt (ieviest un koordinēt) ar valsts pārvaldes optimizāciju, reorganizāciju un darba samaksu saistītos procesus. Pirms lēmumu pieņemšanas nebūs jātērē resursi dažādiem pētījumiem par personālu un atalgojumu valsts sektorā, jo valsts rīcībā jau būs pilna un aktuāla informācija.

Izmantojot FM jau esošos cilvēkresursus un papildinot esošo Personāla uzskaites datorsistēmu, vienotās uzskaites sistēmas izveide un uzturēšana neprasīs papildus budžeta līdzekļus.

Izvērtējot FM izstrādāto Noteikumu projektu, ierosinu sekojošus priekšlikumus:

- precizēt, kas, nosakot noteikumu 1.punktu, ir domāts ar „daļēji tieši no valsts budžeta finansēti komersanti, biedrības vai nodibinājumi”, jo no pašreizējās punkta redakcijas nav saprotams, kas īsti būs šo noteikumu subjektu loks. Sevišķi, ja turpmāk noteikumu tekstā informācijas uzskaitījumā ir minēta tāda sniedzamā informācija, kā amata statuss, amata funkcija, personas statuss, kvalifikācijas klase, ko uz kapitālsabiedrību un biedrību vai nodibinājumu darbiniekiem nevar attiecināt;
- precizēt 3.3.9.apakšpunktu, kas ir saprotams ar terminu „slodze personai”, jo šāds termins ir nekorekts.

Profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām personām

NVA, sākot ar 2009.gada septembri, Eiropas Sociālā fonda projekta ietvaros ir uzsākusi jaunu bezdarba samazināšanas pasākumu „Profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām personām”. Pasākuma mērķis ir dot iespēju nodarbinātām personām darbības vecumā iegūt profesionālo kvalifikāciju, pilnveidot profesionālās prasmes un iemaņas, veicinot ilgspējīgu darba vietas saglabāšanu.

Šāds risinājums radīts, lai atbalstītu ekonomiskās krīzes skartos komersantus un NVA darba devējus, kas plāno samazināt darbinieku skaitu, mainīt uzņēmuma profilu vai veikt citas reorganizācijas uzņēmumā, izvērtēt iespēju turpināt nodarbināt bezdarba riskam pakļautos darbiniekus uz pusslodzi, izmantojot iespēju dīkstāves laikā paaugstināt viņu profesionālo kvalifikāciju vai arī mainīt to atbilstoši komersanta interesēm, vienlaicīgi nodrošinot darba vietu pastāvēšanu un darbinieku skaita saglabāšanu. Šajā gadījumā netiek papildināts bezdarbnieku skaits un netiek izmantoti bezdarbnieku pabalstiem domātie līdzekļi.

Darbiniekiem, kuri strādā nepilnu darba laiku, kas nepārsniedz 20 stundas nedēļā, tiek piedāvātas iespējas apgūt ar darba devēja profesionālo darbības jomu saistītas profesionālās pilnveides un profesionālās tālākizglītības programmas, darbiniekam pašam izvēloties atbilstošu izglītības programmu un izglītības iestādi. Apmācību profesionālās tālākizglītības vai profesionālās pilnveides programmās NVA īsteno, komersantu nodarbinātajiem izsniedzot kuponu - profesionālās tālākizglītības programmām līdz 500 latiem, profesionālās pilnveides izglītības programmām līdz 300 latiem (sedzot attiecīgā apjomā apmācību izmaksas). Apmācību maksimālais ilgums ir 6 mēneši, kuru laikā papildus NVA nodrošina stipendiju 70 latu apmērā par kalendāro mēnesi. Lai darbinieks varētu iesaistīties NVA pasākumā „Profesionālā apmācība bezdarba riskam pakļautām personām”, darba devējiem nepieciešams sniegt apliecinājumu par apmācību nepieciešamību, darba laika saīsināšanu darbiniekam sakarā ar darba apjoma samazināšanos ekonomiskās krīzes vai globalizācijas faktoru ietekmes dēļ, noteikto darba laiku līdz 20 stundām nedēļā; un apstiprina, ka darba laiks personai samazināts vismaz 2 mēnešus pirms iesaistes pasākumā un pašreizējā darba vietā persona nodarbināta ilgāk par vienu gadu. 2009.gadā NVA profesionālajā apmācībā plāno iesaistīties 2000 nodarbinātās personas, kopumā līdz 2013. gada beigām plānota vismaz 11 000 personu iesaiste, tādēļ aicinu darba devējus izvērtēt un aktīvi izmantot NVA piedāvāto atbalstu darbinieku apmācībā, informējot un iesaistot darba devēju asociāciju biedrus darbinieku profesionālo iemaņu un prasmju veicināšanas uzlabošanas pasākumā, kas, mazinoties ekonomiskās krīzes ietekmei, nesīs papildus labumu komersanta biznesa aktivitātēm. Padziļināti izvērtējot NVA programmu ir jāsecina, ka ir nepieciešams uzlabot šādas apmācību programmas un tās vairāk mērķēt uz galveno tautsaimniecības nozaru nepieciešamajām specifiskajām iemaņām un zināšanām ar mērķi, ka darbinieks atgriezīsies pilnas slodzes darbā un sniegs papildus labumu darba devējam. Tāpēc rosinu Darba devēju konfederācijai izvērtēt nepieciešamību uzlabot programmas saturu, lai netiktu virzītas tādas apmācības, kuru lietderīgums ir apšaubāms, kā piemēram, svešvalodu apguve.

Koncepcijas projekts par valsts vispārējā un specializētā civildienesta sistēmas vienkāršošanu

Koncepcija ir izstrādāta, lai veiktu Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna (Ministru kabineta 2009.gada 19.februāra rīkojums Nr.123) 29.punktā un Pasākumu plāna valsts pārvaldes sistēmas un civildienesta optimizēšanai (Ministru kabineta 2009.gada 22.jūlija rīkojums Nr.483) 2.2.apakšpunktā minēto pasākumu izpildi, nodrošinot valsts civildienesta sistēmas vienkāršošanu.

Vēsturiski valsts civildienests ir veidojies kā īpaša nodarbināto grupa, kas veido nozares politiku un koordinē nozares darbību, sadala vai kontrolē finanšu resursus, sagatavo vai izdod administratīvos aktus vai arī sagatavo vai pieņem citus ar indivīda tiesībām saistītus lēmumus. Mūsdienās tas ir zaudējis savu sākotnējo nozīmi, ko pierāda gan vienotu cilvēkresursu vadības procedūru piemērošana ierēdņiem un darbiniekiem, gan atšķirību pakāpeniska izzušana starp civildienesta un darba attiecību tiesisko regulējumu, darba

samaksas un sociālo garantiju sistēmu, gan fakts, ka civildienests veido tikai 7% no visiem valsts sektorā nodarbinātajiem. 2009.gada 15.septembra Ministru kabineta sēdē tika izvirzīts mērķis - līdz 2013.gadam tiek nodrošināta vispārējās valdības sektorā nodarbināto skaita samazināšana, kur valsts sektorā strādājošie veido ne vairāk kā 8% no iedzīvotāju skaita. 2009.gada pirmajā pusgadā faktiskais nodarbināto skaits vispārējās valdības sektorā (valsts un pašvaldību budžeta iestādes un to kapitālsabiedrības) vidēji bija 205 263, kas ir 9,1% no vidējā iedzīvotāju skaita, līdz ar to ir veicami būtiski pasākumi, lai vidējā termiņā nodrošinātu nodarbināto skaita samazināšanu līdz apmēram 180 tūkstošiem.

Izvērtējot Valsts kancelejas (turpmāk- VK) sagatavoto koncepcijas par valsts vispārējā un specializētā civildienesta sistēmas vienkāršošanu projektu (turpmāk – koncepcija) ierosinu Latvijas Darba devēju konfederācijai atbalstīt koncepcijas risinājuma 2.variantu, kas paredz valsts civildienesta sašaurināšanu, tajā iekļaujot augstākā līmeņa vadītājus, kas organizē iestādes funkciju pildīšanu, vada to administratīvo darbu un uzņemas pilnu atbildību par pieņemtajiem lēmumiem.

Koncepcijā ietvertais 1A un 1B variants nav atbalstāms, jo tas paredz valsts civildienesta paplašināšanu iekļaujot pašvaldībās strādājošos vai 1B variantā vēl papildus iekļaujot neatkarīgās iestādes kā VK, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas utt. Šādi risinājumi nav atbalstāmi un ņemot vērā, ka FM jau ir izstrādājusi likumprojektu „Par vienotu valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības sistēmu”, kurā tiek nostiprināts jau šobrīd valsts pārvaldē lietotais princips – vienāda samaksa par vienādu darbu, neatkarīgi no amata statusa, kas novērsīs iespējamās nevienlīdzības starp valsts un pašvaldību darbiniekiem, tādēļ pašvaldību iekļaušana civildienestā vairs nav nepieciešama un aktuāla. Šī risinājuma ieviešana izveidotu lielu civildienestu, kurā strādājošie pēc būtības no citur strādājošajiem atšķirtos tikai ar nosaukumu. Šāds risinājums nav nepieciešams arī tādēļ, ka visi darbinieki, kuru darbība un pieņemtie lēmumi ir saistīti ar interešu konflikta iespējamību, ir valsts amatpersonas statusā un to darbības ierobežojumus un pienākumus nosaka likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā".

Ierosinu Latvijas Darba devēju konfederācijai atbalstīt koncepcijas 2.variantu - veidot kompaktu un efektīvu civildienestu.

Noteikumu projekts „Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem”

Noteikumu projekts „Noteikumi par darba atļaujām ārzemniekiem” (turpmāk- Noteikumu projekts) ievieš vienas pieturas aģentūras principu darba atļauju un uzturēšanās atļauju pieprasīšanas procedūrā, nosaka to ārzemnieku kategorijas, kuriem ir tiesības strādāt pie jebkura darba devēja Latvijas Republikā, paplašina to ārzemnieku loku, kuriem ir tiesības saņemt darba atļauju, pamatojoties uz vīzu, kā arī izslēdz noteikumus, kas paredzēja valsts nodevas samaksu par darba atļaujas pieprasīšanai iesniegto dokumentu izskatīšanu. Noteikumu projekts vairs neparedz atsevišķu valsts nodevu par darba atļaujas pieprasīšanai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu. Turpmāk šī valsts nodeva tiks iekasēta, apstiprinot ielūgumus un izsaukumus ārzemniekiem, kuru ieceļošanas mērķis ir saistīts ar nodarbinātību, paaugstinot valsts nodevas likmes par ielūguma un izsaukuma apstiprināšanu (jauno valsts nodevas apmēru plānots iekļaut Ministru kabineta noteikumu projektā „Noteikumi par valsts nodevu par vīzas, uzturēšanās atļaujas vai Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa Latvijas Republikā pieprasīšanai nepieciešamo dokumentu izskatīšanu un ar to saistītajiem pakalpojumiem”).

Izvērtējot Noteikumu projekta ietekmi uz nodarbinātību, nākas secināt, ka šis tiesību akta projekts ir zaudējis aktualitāti, ņemot vērā brīvo darba vietu skaitu, un tāpēc ir saskaņojams bez iebildumiem.

Tiesību akti, kas veicinājuši reģionālo nodarbinātību

Ņemot vērā ekonomiskās lejupslīdes graujošo ietekmi uz nodarbinātību celtniecības sektorā, ir būtiski veicināt infrastruktūras projektu realizāciju sekojošu iemeslu dēļ:

- ir pieejams darbaspēks būvniecības sektorā par zemāku atalgojumu, kas ir samazinājis celtniecības izmaksas;
- aprēķini liecina, ka investējot infrastruktūras projektos 1 miljarda Eiro apmērā, nodrošina tiešā un netiešā nodarbinātībā 28 tūkstošus darbvietu;
- infrastruktūras projektu izvietojums (izņemot investīcijas ceļu būvniecībā) - reģionu apdzīvotās vietās.

Mājokļu jomā Latvijā izaicinājums ir dzīvojamo māju augstais siltumenerģijas patēriņš. Salīdzinot ar ES valstīm, Latvijā padomju laikā no 1946.–1990.gadam celtie mājokļi (sērījveida) ir zemas kvalitātes, ar zemu siltumnoturību. Aptuveni 71% Latvijas iedzīvotāju dzīvo šādos mājokļos. Tādēļ ir nepieciešams veikt māju renovāciju, lai samazinātu energoresursu patēriņu un CO₂ izmešus atmosfērā, kas rodas, ražojot siltumenerģiju. Pasākuma mērķis ir veicināt mājokļu pieejamību, to ilgtspēju, efektivitāti un mazināt sociālo spiedienu pašvaldību teritorijās, investējot mājokļu atjaunošanas un energoefektivitātes pasākumos.

EM ir virzījusi divas programmas ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansējumu ēku siltumnoturības uzlabošanai, kas veicinātu nodarbinātību tieši būvniecības nozarē:

- Ministru kabineta 2009.gada 10.februāra noteikumi Nr.138 Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.4.4.1.aktivitāti "Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi";
- Ministru kabineta 2009.gada 17.novembra Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.4.4.2.aktivitātes "Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi" projektu iesniegumu atlases otro un turpmākajām kārtām.

Abu šo aktivitāšu izmantošana krīzes laikā rada papildus nodarbinātības efektu, lai gan šo projektu ieviešanā rodas vairāki problēmjasautājumi par finansējuma piesaisti projekta realizācijai ņemot vērā iedzīvotāju ienākumu samazinājumu. Papildus pastāvēja procesuālie šķēršļi, jo daudzdzīvokļu mājas līdzīpašniekiem bija jāpanāk kopēja vienošanās par projekta ieviešanu.

Papildus energoefektivitātes programmām, kuras no Eiropas Reģionālā attīstības fonda līdzfinansējuma administrē Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (turpmāk- LIAA), Vides ministrijas (turpmāk- VM) pārziņā ir Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta (turpmāk- KPFI) valsts budžeta programma.

Galvenie KPFI mērķi ir veicināt klimata pārmaiņu novēršanu, pielāgošanos klimata pārmaiņu sekām un samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas īstenojot pasākumus sabiedrisko un privāto ēku energoefektivitātes uzlabošanu, tehnoloģiju, kurās izmanto atjaunojamus energoresursus attīstīšanu un ieviešanu, un īstenojot integrētus risinājumus siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanai.

KPFI finansējums tiek iegūts no valstij piederošo noteiktā daudzuma vienību (turpmāk- NDV) pārdošanas, ko veic starptautiskās emisiju tirdzniecības ietvaros atbilstoši Kioto protokola nosacījumiem.

Latvija, salīdzinot ar citām valstīm, nav tik strauji attīstījusies un tāpēc ir NDV pārdevējvalsts citām valstīm, kuru ekonomiskā izaugsme bijusi daudz straujāka un kurām ir nepieciešams iegādāties papildus NDV.

KPFI darbību reglamentē Latvijas noslēgto starptautisko līgumu prasības par NDV pārdošanu un likums „Par Latvijas Republikas dalību Kioto protokola elastīgajos mehānismos” (spēkā kopš 2007.gada 13.decembra), Ministru kabineta 2009.gada 28 aprīļa Noteikumi Nr.312 „Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta konsultatīvās padomes nolikums” un Ministru kabineta 2009.gada 25.jūnija Noteikumi Nr.644 ”Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto projektu īstenošanas, pārskatu iesniegšanas un pārbaudes kārtība”. Par pārdoto NVD Latvija veic līdzfinansējumu tajos sektoros ar kādiem ir panākta vienošanās ar iegādātājvalsti.

- Ministru kabineta 2009.gada 25.jūnija Noteikumi Nr.645 "Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Energoefektivitātes paaugstināšana pašvaldību ēkās" nolikums" nodrošināja līdzfinansējumu konkursa kārtībā veicot „Energoefektivitātes paaugstināšana pašvaldību ēkās” ar mērķi samazināt oglekļa dioksīda emisiju, samazinot siltumenerģijas patēriņu Latvijas Republikas pašvaldību sabiedriskajās ēkās un ēkās, kas nepieciešamas pašvaldību autonomo funkciju nodrošināšanai. Pavisam konkursa ietvaros tika saņemti 69 projektu iesniegumi 253 ēku energoefektivitātes uzlabošanai ar kopējo pieprasīto Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansējumu 29,82 milj. Ls. Katrs iesniedzējs varēja iesniegt ne vairāk kā divus projektu iesniegumus.

- Ministru kabineta 2010. gada 5.maija Noteikumi Nr.417 „Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu ēkās" nolikums” aktivitātes projekta iesniegumus Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto projektu atklātajā konkursā „Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu ēkās” mērķis ir oglekļa dioksīda emisiju samazināšana, samazinot siltumenerģijas un apgaismojuma elektroenerģijas patēriņu Latvijas Republikas valsts un pašvaldību profesionālās izglītības iestāžu ēkās. Projektu iesniedzēji ir valsts vai pašvaldību profesionālās izglītības iestādes. Konkursa ietvaros pieejamais finanšu instrumenta finansējums ir 10 225 tūkst. lati. Konkursa ietvaros vienam projektam pieejamais minimālais finanšu instrumenta finansējums ir noteikts 30 000 tūkst. lati, maksimālais finanšu instrumenta finansējums – 1 miljons latu.

Vienam projektam pieejamais finansējums nepārsniedz 85% no projekta kopējām attiecināmajām izmaksām.

- Ministru kabineta 2010.gada 8.jūnija Noteikumi Nr.521 "Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta finansēto projektu atklāta konkursa "Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai ražošanas ēkās" nolikums"

Šīs aktivitātes projekta iesniegumus Klimata instrumenta finansēto projektu atklātajā konkursa „Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai ražošanas ēkās” mērķis ir veikt investīcijas, lai uzlabotu ražošanas ēku siltumefektivitāti un samazinātu ēku elektroenerģijas patēriņu.

Secinājumi par energoefektivitātes projektu ietekmi uz reģionālo nodarbinātību

- Būvniecības nozares komersantiem paveras iespējas veikt ēku siltināšanas projektu veikšanā, kas veicina nodarbinātību nozarē ar vislielāko nodarbinātības kritumu krīzes periodā. Visu augstākminēto EM un VM projektu realizēšana notiek konkursa kārtībā piesaistot būvniecības komersantus ar atbilstošu kvalifikāciju siltināšanas projektu veikšanai un, ja nepieciešams, siltumenerģijas ražošanas efektivitātes ierīču nomaiņai vai uzlabošanai;
- Viens no galvenajiem apgrūtinājumiem veikt investīcijas privātajā sektorā daudzdzīvokļu māju renovācijā ir nepieciešamība saskaņot renovācijas projektu ar kopīpašuma īpašniekiem, kā arī dažādā īpašnieku pirktspeja;

- Pašvaldību un valsts iestāžu energoefektivitātes projektu realizācija ir atkarīga no katra pašvaldības vai valsts institūcijas spējas piesaistīt investīcijas projektu realizēšanai, jo Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta līdzfinansējums sasniedz pat 85% no attiecināmajām izmaksām;
- Gan EM, gan VM realizēto energoefektivitātes projektu pārklājums ir lielākās pašvaldības vai izglītības iestāžu centri, kas veicina nodarbināto būvniecības nozarē palikšanu šajās pašvaldības, nevis emigrēt darba meklējumos uz citām ES dalībvalstīm.

Secinājumi un rekomendācijas

1. Valsts stratēģiskie mērķi, attīstības stratēģijas un struktūrpolicies nostādnes ir jāaskaņo ar ekonomikas attīstības iespējām - valstij ir jānodrošina konkurētspējīga uzņēmējdarbības vide, kas sevī ietver arī investīciju piesaisti Latvijai stratēģiski svarīgos ražošanas sektoros, nodrošinot apmācīta darba spēka pieejamību par konkurētspējīgu atalgojumu reģionā. Svarīgi ir piesaistīt investīcijas inovatīvu produktu ražošanā, kas vērsti uz ilgtspējīgas uzņēmējdarbības nodrošināšanu. LDDK jāsniedz atbalsts un jāseko līdzi valsts un pašvaldību darbībai investīciju piesaistes jautājumos. Nacionālā līmenī ir jādefinē tie tautsaimniecības sektori, kas var nodrošināt Latvijai līdzsvarotu ekonomisko, sociālo un reģionālo attīstību, veicināt nodarbinātību, iekšējā tirgus patēriņu un eksporta attīstību. Tajā pašā laikā ir nepieciešams izvērtēt to stratēģisko mērķu sasniegšanas iespējamību, kas ir noteikti Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam.

2. LDDK aktīvi jāturpina darbs Ministru prezidenta izveidotā Reformu vadības grupā un VK izveidotā Funkciju audita komisijā, lai izvērtētu valsts funkcijas un to optimizācijas iespējas. Šī procesa tiešs ieguvums ir nevajadzīgo funkciju likvidēšana, valsts resursu un struktūras optimizācija, valsts sektora juridiskās formas sakārtošana.

3. LDDK jāveic aktīvas darbības Pasākumu plāna ēnu ekonomikas apkarošanai izstrādes procesā. Plānā jāiekļauj arī uzņēmējus motivējoši pasākumi, kas godīgos uzņēmējus iekļautu sarakstā un tie netiktu pakļauti biežāk pārbaudēm no VID puses.

4. Viens no svarīgiem uzņēmējdarbības vides faktoriem ir komersantu pavadītais laiks nodokļu nomaksas vajadzībām. Lai veicinātu nodarbinātību mazos un mikro uzņēmumos, ir jānodrošina EM un FM turpmākā sadarbība mikro uzņēmumu un pašnodarbināto personu atbalstam.

5. Latvija vēsturiski ir viena no ES dalībvalstīm ar augstu atjaunojamās enerģijas īpatsvaru kopējā primāro energoresursu bilancē. Tomēr joprojām ir augsts importētās enerģijas īpatsvars (aptuveni 60%), kas pārsvarā sastāda degvielu autotransportam un dabasgāzi. Lai uzlabotu vietējo energoresursu plašāku un efektīvāku izmantošanu veicinot tautsaimniecības attīstību un nodrošinot papildus darba vietas sevišķi lauku apvidos, LDDK būtu aktīvi jāiesaistās EM izstrādātā Atjaunojamās enerģijas likumprojekta izvērtēšanā, papildus vērtējot, lai likumprojekts nodrošinātu stabilu šīs nozares attīstību un uzņēmējdarbības vidi, kā arī neradītu papildus slogu enerģijas lietotājiem.

6. Nelabvēlīgā demogrāfiskā situācija valstī mazina tautsaimniecības attīstību, apdraudot infrastruktūras uzturēšanu. Valsts līmenī ir jāveic atbalsta pasākumi demogrāfiskās situācijas uzlabošanai, izmantojot pabalstu un nodokļu politikas instrumentus. Demogrāfiskā situācija un darbaspēka kvantitatīvā- kvalitatīvā pieejamība ietekmē arī lēmumus par investīcijām Latvijas tautsaimniecībā un uzņēmumos, kas nozīmē, ka ir jāveicina Latvijas eksportspējīgo komersantu atbalsts un jāveic papildus ieguldījumi inovatīvu produktu izstrādē, kas bāzēti uz Latvijā pieejamām izejvielām, kas veicinātu importa/ eksporta bilances uzlabošanu.

7. Pēc krīzes laikā aptuveni divus līdz trīs gadus saglabājas augsts bezdarba līmenis – līdz pat 24% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kā arī šajā periodā papildus darba spēks nav nepieciešams, jo kopējā izaugsme balstās uz produktivitātes kāpumu. Tomēr, atceroties pirmskrīzes periodā aktuālo darba ņēmēju nepietiekamību, ir jāizvērtē esošā iedzīvotāju migrācijas situācija un nekavējoties jāizstrādāt Latvijas migrācijas (imigrācijas un emigrācijas) politika.

8. Lai samazinātu darba spēka importa apmēru, jā rūpējas par ilgtspējīgu un efektīvu Latvijas tautsaimniecības attīstību nākotnē, palielinot reālās (ražojošās) ekonomikas daļu. Visās tautsaimniecības nozarēs, bet jo sevišķi ražošanas un pakalpojumu nozarēs, ir jā kāpina darba produktivitāte, uzlabojot darba organizāciju.

9. Lai nākotnē mazinātu ekonomikas un finanšu krīzes ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, ir jā piesaista investīcijas augsti mehanizētu lielražošanu attīstībai, kas ļautu ietaupīt darba resursus, bet nodrošinātu stabilas darba vietas.

10. Sekojot attīstīto valstu piemēram, kas ekonomikas mēroga un darba spēka trūkuma problēmas risina ar imigrāciju, ieteicams arī Latvijā pārdomāt imigrācijas lietderību, lai nodrošinātu ne tikai darba spēka deficīta segšanu, bet arī ekonomikas mēroga palielināšanu.